

„Juri Mihhailovitš Lotman — elumärgi”. Yves Partschefeld, M.A. (St. Galleni Ülikool, Šveits)

Juri Lotman (1922-1993); sündinud Petrogradis, õppis Leningradi ülikoolis, oli 1963. aastast alates vene kirjanduse, hiljem ka kirjandusteaduse ja semiootika professor. Pärast vene kirjanduse õpingute lõppu Leningradis võttis ta oma juudi päritolust tekkinud raskuste tõttu vastu vene kirjanduse õppejõu ametikoha Eestis, Tartu Õpetajate Instituudis. 1940./44. aastal annekteeritud Eesti Vabariik tuli venestada ja sellega seoses vajati tööjõudu. Lisaks õppetegevusele hakkas Lotman peagi andma vene kirjanduse loenguid ka Tartu Ülikooli vene filoloogia osakonnas. 1954. aastal sai temast ülikooli õppejõud. Esmapilgul negatiivsena mõjuva asjaolu — sunnitud viibimine eemal suurtest keskustest, Leningradist ja Moskvast — kujundas Lotman enda eeliseks ning ta kasutas ära Eesti suhteliselt vabamat atmosfääri, jäädes siia kuni surmani.

Lotmani teadusliku tegevuse keskmes oli alguses 18. ja 19. sajandi vene kirjandus. 1950ndate aastate lõpul asus ta aga uurima vene formalistide töid ning avardas oma teaduslikku haaret, tuues arutlustesse sisse kirjanduse, kunsti, filmi ja inimsuhete strukturalistlikult põhjendatud semiootika. Eri valdkondi puudutavatest tähelepanekutest kujunes funktsionaalselt mõistetav kultuuriteadus, mille aluseks on kõige erinevamate tekstil põhinevate humanitaarteaduslike distsipliinide semiootilistel omadustel põhinev analüüs.

Koos samu põhimõtteid jagavate lingvistidega lõi Juri Lotman Tartu-Moskva semiootikakoolkonna, mille selgrooks on 1964. aastast alates iga kahe aasta tagant toimuv suvekool „Interdistsiplinaarset huvi pakkuvate semiootiliste probleemide diskussioon”. Mõjutatuna „hilis-stalinismi vaimust ja sulaajale järgnevatest uutest piirangutest” iseloomustas koolkonna töid ärapöördumine valitsevast, ideoloogilisest teadusdoktriinist.

Mihhail Bahtini kõrval oli Lotman 1970ndatel ja 1980ndatel aastatel välismaal enim loetud Nõukogude Liidus elav teoreetik. Tema tööd on teiste seas mõjutanud autoreid nagu Stephen Greenblatt, Umberto Eco või Julia Kristeva.